

ZAHORÁN CSABA

Belvárosi perifériák avagy barangolások a Ceaușescu utáni Bukarestben*

Bukarest belvárosának déli részén sétálgatva, alig egy karnyújtásnyira a román parlament¹ monumentális épületétől, különös tájra bukkanhat a főbb útvonalakat elhagyó látogató. Ha a Bulevardul Unirii-n (Az Egyesülés sugárútja) tartunk a háttérben tornyosuló parlament felé (1. kép), majd valamelyik irányban letérünk a sugárútról, a magasházak között áthaladva minden átmenet nélkül egy egészen más jellegű városrészbe érünk. Azaz voltaképpen egy *egykori* városrészbe, pontosabban annak több, különálló maradványába – olyan töredékekbe, amelyeket széles utak és modern háztömbök választanak el egymástól, elrejtve a turisták tekintete elől. Két különböző város² érintkezési pontjai ezek, a régi negyedek maradvékainak és a nyolcvanas években felhúzott új Városközpontnak³ a furcsa találkozásai. Az új épületek között egyfajta zárványként maradtak meg utcák és utcarészletek a korábbi városból – kertes házakkal, egy-egy templommal, régi bérházakkal, itt-ott elhagyatott építményekkel vagy romokkal (2. kép).

A valószínűtlen hangulat, ami az idetévedőt fogadja, leginkább annak köszönhető, hogy csak néhány lépésre van a nyüzsgő központ, míg a sokemeletes tömbök árnyékában megbúvó csendes városrészek inkább

---

* Ceaușescu városrendezési projektjeiről számtalan tanulmány és könyv született az 1980-as évek óta. Jelen dolgozatnak nem célja a téma részletekbe menő áttekintése, hanem egyfajta kísérő szöveggént keletkezett egy sajátos bukaresti városrészt megörökítő fényképsorozathoz. A felvételek 2004-ben és 2007-ben, készültek. Köszönettel tartozom a segítségért Sabine de Rivoyre-nak és Komoróczy Miklósnak.

2 Șerban Cantacuzino: Două orașe distincte. Secolul 21. *Bucureștiul*. 1997/4–6. 11–42.

3 Centrul Civic.

1. kép

a külvárosokat idézik. Pedig alig több mint két évtizede ezek a töredékek egy egészet alkottak, és még nyoma sem volt az új centrumnak.

Az ötlettől a buldózerekig

A jelenlegi állapot közvetlen előzményének az 1977. márciusi földrengést⁴ tekinthetjük. Bukarest lakosai még alig ocsúdtak fel a katasztrófa sokkjából, a kulisszák mögött már érlelődni kezdtek azok a folyamatok, amelyek néhány év múlva még több felfordulást okoztak városukban, mint a természeti csapás. Nicolae Ceaușescu főtitkár és államfő ugyanis még márciusban többször is tanácskozott néhány építésszel, akik előtt kifejtette Bukarest új központjára vonatkozó elképzeléseit. Az ország első embere ezeken a megbeszéléseken kijelölte az újonnan megépítendő politikai-közigazgatási negyed helyszínét is – a Dâmbovița folyócskától

⁴ 1977. március 4-én, 21 óra 22 perkor a Richter-skála szerinti 7,2 fokalitású földrengés rázta meg Romániát. A földrengés leginkább a fővárost sújtotta, ahol több mint 1400-an haltak meg. A sebesültek ezrei mellett a katasztrófa hatalmas anyagi károkat okozott, több tucat háztömb omlott össze, vagy roppant meg helyrehozhatatlanul.

2. kép

délre elterülő városrészben, pontosabban annak *helyén*. Döntésével megpecsételte az egész környék sorsát, és jelentős mértékben meghatározta a román főváros mai arculatát.

Az új Városközpont kiépítése egy már korábban kidolgozott, átfogó város- és falurendezési koncepcióba illeszkedett, amelynek Magyarországon leginkább az erdélyi falvakat fenyegető, „falurombolásként” emlegettet vetülete ismert. A szisztematizálási terv valójában az egész országra kiterjedt, a falvakon kívül a vidéki városokra is, Suceavától Craiováig, Szatmárnémetitől Galați-ig.⁵ Az 1977-es természeti csapás pedig kiváló alkalmat nyújtott Bukarest átrendezésére is.

⁵ A program a falvak számának radikális csökkentését (kevesebb, mint a felére) és lakosságuk ún. „agrárpari központokba” való beköltöztetését, a vidéki városok történelmi központjainak fokozatos átépítését, illetve modernizálás címszó alatt történő lebontását jelentette. Bővebben lásd Dinu C. Giurescu: *The Razing of Romania's Past*. Washington, United States Committee, International Council on Monuments and Sites, 1989., valamint R. Süle Andrea: Terület- és településrendezési tervek Romániában. *Regio* 1990. 1. sz. 31–43.

Noha a fővárosra vonatkozó grandiózus tervek végrehajtása még közel egy évtizedet váratott magára, bizonyos jelek már sejtetni engedték, hogy a főtitkár városrendezési koncepciójának semmi sem fog az útjába állni.⁶ Már március végén pletykák keringtek a kisebb károkat szenvedett Enei-templom lehetséges lebontásáról. A román műemlékvédelmi hivatal jelentése ellenére – amely a 17. század elején emelt (majd az 1720-as években átépített) műemlék felújítását javasolta – a templomot május elején lebontották, napjainkra pedig már csak egy kis utcácska őrzi a nevét az Építészeti Egyetem mellett. Az Enei-templomot hamarosan további épületek követték. Jelzésértékű volt az is, hogy nemsokára megszüntették magát a műemlékvédelmi hivatalt is.⁷

Bukarestben a szisztematikus bontások a nyolcvanas évek elején kezdődtek, és 1984-ben gyorsultak fel. A munkagépek először a Dâmbovița folyótól délre fekvő városrészben jelentek meg (a mai parlament helyén húzódó dombos területen és a Bulevardul Unirii nyugati végén). A következő évben elérték a Piața Unirii-t (Az Egyesülés terét), majd a Dâmbovița mentén, illetve a folyón túl haladtak tovább. 1986-ban a bontások a történelmi belváros keleti részeiben folytatódtak, illetve elkészültek a nagyobb utakat (például a Șoseaua Ștefan cel Mare-t vagy a Calea Moșilor-t) szegélyező sokemeletes tömbök. Fokozatosan lerombolták a Văcărești-kolostort is, amivel Bukarest egyik legértékesebb, 18. századi épületegyüttese semmisült meg. Egy évre rá a központtól nyugatra, valamint északon, a Piața Victoriei környékén is felbukkantak a buldózerék, de nem kímélték a külvárosi területeket sem.

A román főváros néhány éven belül a felismerhetetlenségig megváltozott. A történelmi belváros közel egyharmada tűnt el,⁸ több mint húsz egyházi épület⁹ – templomok, kolostorok, kápolnák, zsinagógák – valamint számos középület, patinás bojárház és villa. Emberek tízezrei

⁶ Ceaușescu hozzáállásáról sokat elárul egyik megjegyzése: „ha mindent lebontunk, Bukarest szép lesz”. Idézi: *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport Final*. București, 2006. 613.

⁷ Giurescu i. m. 40.

⁸ Más adatok szerint a történelmi városközpont egynegyedét érintette a pusztítás, de valódi mértékét talán Sorin Vasilescu építész szavai érzékeltetik a legjobban, aki szerint egy Velence nagyságú városrész pusztult el. Costin Anghel, Mihai Stirbu: Rămași văduviți de istorie. *Jurnalul Național* 8. ianuarie 2007.

⁹ Șerban Cantacuzino 14 templomot és 2 kolostort említ, Giurescu 1989-ben megjelent munkájában 19 már lebontott és további 2 veszedélyben lévő templomról ír, mások 20 vagy még több templomról számolnak be.

kényszerültek otthonuk elhagyására, akiket csak pár nappal – sőt, volt akit csak néhány órával – értesítettek előre, és akik szinte egyik napról a másikra egy távoli negyedben álló tömbházban találták magukat¹⁰. A bontásokkal párhuzamosan daruk erdeje lepte el a terjedelmes építési területet, ahol fokozatosan kezdett körvonalazódni az új Városcsözpont.

A jelentősebb műemlékek lerombolása ellen többen is felemeltek a szavukat. 1984 végén, majd 1985 folyamán tudósok – például Dinu Giurescu történész és Răzvan Theodorescu művészettörténész – több levelet is intéztek a központi hatóságokhoz a Văcărești-kolostor és a Mihai Vodă-kolostor megkíméléseért. Noha az utóbbi esetben végül „kompromisszumos megoldásként” sikerült elérni az épületegyüttes egy részének áthelyezését, az előbbit teljesen elpusztították. Az ortodox egyház is megpróbálta menteni a menthetőt, bár 1989 után gyakran érték bírálatok, hogy nem lépett fel kellő határozottsággal templomai lerombolása ellen. Teocist pátriárka tiltakozásai azonban csak egyes esetekben fékezheték meg a munkagépeket.¹¹ A főváros történelmi örökségének eltüntetése ellen a nyolcvanas évek második felében a külföld is megmozdult, igaz, szintén nem sok eredménnyel...¹²

Utópiák és antiutópiák

Sokan boncolgatták már a hatalmas vállalkozás előtörténetét, mivel az 1977-es földrengést követő átalakítások csupán egy hosszabb folyamat részét képezik.¹³ Noha a szerencsétlenség jó ürügyet biztosított az újjáépítésre, az javarészt a földrengés által kevésbé sújtott területet érintette. Ceaușescu számára nyilván ez a tény is – azaz a Dâmboviță-tól délre fekvő övezet viszonylagos földrengés-biztossága – is fontos volt

¹⁰ Șerban Cantacuzino: Două orașe distincte. i. m. 15.

¹¹ Daniela Sontica: Și vreme a fost să dărâme. *Jurnalul Național* 8. ianuarie 2007.

¹² Giurescu. i. m. 51–52. A conducător kiszolgáló építészek mellett azonban voltak olyanok is, akik üdvözölték az új városcsözpont építésének „nemes és hasznos munkáját” – ebben a szellemben írt cikket 1986 elején Corneliu Vadim Tudor (jelenleg a Nagy-Románia Párt elnöke). Christian Levant: Tristul destin al mănăstirii Văcărești. *Adevărul* 2008. 04. 19. De Nyugatról is érkeztek elismerő vélemények, amelyek korszerűnek és divatosnak látták az új Városcsözpont építészetét. Cantacuzino i. m. 16–17.

¹³ Raluca Popa: Să înțelegem mai bine ce s-a întâmplat în București în anii '80. *Observator Cultural* 227. (29 iunie 2004 – 5 iulie 2004) <http://www.observatorcultural.ro/>

az új kormányzati negyed (és saját székhelye!) elhelyezésekor. A román főváros újjáalakításának gondolata azonban jóval régebbi elképzeléseken alapul. Az építészek és az urbanisztikai szakemberek már a 19. század második fele óta keresték a megfelelő választ azokra a véleményekre, amelyek Bukarest falusias jellegére, „kvázi-városi” mivoltára vonatkoztak. A jobbára papíron maradt tervezetek egy európai, nagyszabású és jól szervezett Bukarestet festettek le a kissé kaotikus valóság helyén.¹⁴ Feltehetően Ceaușescu is ismerte azokat a terveket – vagy legalább hallott róluk – amelyeket a két világháború közötti időszakban dolgoztak ki a város polgármesterének kezdeményezésére.¹⁵ A húszas, majd főképp a harmincas években Bukarest hatalmas fejlődésen ment keresztül – az első világháború előtti „kis, kvázi-patriarkális királyság” hirtelen változása tükröződött a főváros dinamikus átalakulásában is.¹⁶ Például ebben az időszakban nyerte el jellegzetes nagyvárosias képét a mai Bulevardul Magheru/Nicolae Bălcescu/I. C. Brătianu – impozáns modernista tömbházaival (3. kép),¹⁷ komoly építkezések folytak a város főutcájának számító Calea Victoriei-n is,¹⁸ csakúgy, mint szerte az egész városban.¹⁹ Az új építmények és utcák újszerű, a korszellemnek megfelelő monumentalitást kölcsönöztek Bukarestnek, és bár számos helyen bontották le az útjukban álló házakat (vagy a kolostorok melléképületeit), mindez mégis jóval szervezesebb változás volt, mint a „sokoldalúan fejlett szocializmus agresszív gigantizmusa”.²⁰ Igaz, ekkor is születtek nagyobb léleg-

¹⁴ Uo.

¹⁵ Carmen Dragomir: Schimbare la fațã. *Jurnalul Național* 8. ianuarie 2007. Az Új Városközpont terveinek eredetét részletesen elemzi Maria Raluca Popa, aki írásában szélesebb összefüggésekbe helyezve vizsgálja a történeteket: <http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/484/1/POPA.pdf>

¹⁶ Catherine Durandin: *București. Amintiri și plimbări*. Editura Paralela 45, Pitești-București, 2003. 126.

¹⁷ Ekkor épült például a Hotel Ambassador vagy az ARO épülete. Az 1940-es és az 1977-es földrengés azonban jelentős pusztításokat okozott a sugárúton.

¹⁸ Az 1930-as években húzták fel például az amerikai építészek által tervezett Telefonpalotát, az Adriatica háztömbjét a Nemzeti Színház mellett, ekkor épült meg az új királyi palota, és alakították át az előtte lévő teret, továbbá elkezdték építeni a belügyminisztérium – később a RKP Központi Bizottsága – székhelyéül szolgáló tömböt, de ekkor zajlott az Athénée Palace szálloda modernizálása is.

¹⁹ Ekkor épült még a jelenleg a kormány székhelyeként szolgáló Victoria-palota is a Piața Victoriei-n.

²⁰ Dana Harhoiu: *București, un oraș între orient și occident*. Editura Simetria, București, 2001. 74. A bukaresti modernizációs törekvések közel sem számítottak egyedülálló jelenségnek. Ha csak a saját régióinkban maradunk, megemlíthetjük például

3. kép

zetű elképzelések – az 1935-ben, II. Károly uralkodása idején kidolgozott fejlesztési terv többek között előírta egy kelet-nyugati tengely kialakítását (a Dâmbovița rakpartján), a Dealul Arsenalului-n (Fegyvergyár-dombon) kívánták felhúzni Nagy-Románia parlamentjét is, szinte ugyanott, ahol a Ceaușescu által építtetett palota áll, míg egy neves építész egy egyetemi komplexumot álmódott a dombra.²¹

A második világháború után – még Ceaușescu hatalomra kerülése előtt – is megvalósult több nagyszabású építkezés. Hatalmas ipari komplexumokat és lakónegyedeket húztak fel többnyire a külvárosi részekben,

---

a pesti belvárost érintő átépítéseket a századfordulón, a romantikus, de szegényes Tabán lebontását a harmincas években (helyén egyes tervek szerint modern fürdőnegyed épült volna), de jó példa a prágai Zsidóváros szanálása is, amelyre a 19–20. század fordulóján került sor.

²¹ Az „Egyetemi vár” a Mihai Vodă-kolostor mellé került volna. Raluca Popa: i. m. Mások szerint viszont a korábbi tervek felemlegetése inkább Ceaușescu beavatkozásainak legitimációjaként szolgál. Lásd Cristina Hanganu-Bresch: *The People's House: The Building and Rebuilding of Romanian National Consciousness*. <http://web.archive.org/web/20060219232635/http://www.fantasypieces.org/files/Research/CasaPoporului.pdf>

és a belvárosban is történtek átalakítások, mindez azonban még csak kis mértékben érintette Bukarest jellegét.²² Nicolae Ceaușescu azonban a modern szocialista nagyváros megteremtése mellett valami lenyűgözőt is akart, valamit, ami a főváros jellegzetességévé válhatna, és ami megörökíthetné az „Aranykort”.²³ Törekvései ugyanakkor találtak azoknak az építészeknek az elképzeléseivel, akik tudtak a korábbi korok városfejlesztési koncepcióiról, és akik feltehetően kaptak az alkalmon – bizonyos értelemben „felhasználva” a diktátort – hogy megvalósíthatják a félbemaradt terveket. A hetvenes évek végén így a legismertebb román építészek kapcsolódtak be a tervezési munkákba.²⁴ A politikai rendszer totális jellegének köszönhetően a lehetőségek szinte korlátlanok voltak, csak a megrendelő kívánalmaihoz kellett alkalmazkodni. Ez azonban egyes esetekben komoly módosításokkal járt, és végül a „szakmai ellenőrzés” sem bizonyult elégségesnek.²⁵

Az új negyed elhelyezkedése és különösen a kormányzati központnak szánt épület (a mai parlament) arculata elsősorban Ceaușescu ízlését tükrözi, aki csodálta a második világháború előtti diktatúrák monumentális, „birodalmi” építészetét (Albert Speer berlini terveit vagy Marcello Piacentini ténykedését Mussolini számára), de feltehetően befolyásolták Moszkva „sztálinista” építményei is. A román államfőt ugyanakkor más, közvetlenebb hatások is érték. Kínai és észak-koreai látogatásain szembe-sülhetett a távol-keleti kommunista diktatúrák városrendezési gyakorlatával, és állítólag lenyűgözte őt a koreai háborút követően újjáépített észak-koreai főváros, Phenjan²⁶ is.

²² Cantacuzino i. m. 12.

²³ Az Epoca de Aur-t, azaz Ceaușescu saját korszakát. Sajnos azonban az utóbbi cél jobbára az előző rovására valósult meg, az elektromos vezetékek, csatornázás, úthálózat stb. korszerűsítése messze elmaradt a szükségéstől. Cantacuzino i. m. 12.

²⁴ Popa i. m. 5.

²⁵ Például így került sor a leendő Bulevardul Unirii nyomvonalának megváltoztatására, ami jelentősen megnövelte a lebontandó épületek számát. Popa: <http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/484/1/POPA.pdf> 7–8.

²⁶ Cantacuzino i. m. 16. Mariana Celac: Pe latura dinspre Dâmbovița a curților Casei Poporului. Secolul 21. *Bucureștiul*. 1997/4–6. 266. Celac azonban itt elveti a két világháború közötti „birodalmi” stílus hatását, és inkább az észak-koreai mintára mutat rá.

A Nép Háza árnyékában

Az új Városközpont kétségkívül leglátványosabb eleme a Parlament Palotája. Az impozáns építmény egy hosszan elnyúló, korábban Dealul Arsenalului-nak (más néven Dealul Spirii vagy Spirei – Spirea-dombnak) nevezett magaslaton áll, amelyet a munkálatok során jelentős mértékben átfórtak.²⁷ A domb északkeleti csüskéjében emelkedett egykor a Mihai Vodă-kolostor és az Állami Levéltár épületei, tőlük délre helyezkedett el többek közt a hadsereg egykori fegyvergyára és kaszárnyaépületei, a Központi Katonai Múzeum, a Hadsereg Színháza, több templom, továbbá a két világháború között épített ANEF-stadion vagy a 18. századi fejedelmi udvar romjai és még számos más régi ház. A bontásokkal mindez odalett, csakúgy, mint az egész, Uranusnak nevezett negyed – szeszélyes utcáit szegélyező, változatos stílusú lakóházaival, kis templomaival, tágas udvaraival és gyümölcsfáival, mindazzal, ami sajátos hangulatot kölcsönzött a városrésznek.²⁸

A Köztársaság Háza helyén és közvetlen közelében semmi sem maradhatott. Valahol a mai parlament délnyugati „saroktornya” mellett állt korábban a Spirea Veche-templom, amelyet – mivel vasbetonnal megerősített falai rendkívül ellenállónak bizonyultak – dinamittal kellett felrobbantani.²⁹ Több szerencséje volt a 16. század végén, az erdélyi történelemből is ismert Vitéz Mihály által épített kolostornak. A Bukarest egyik jellegzetességének tartott kolostor környékét és a levéltár épületeit ugyan 1984–85-ben a földdel tették egyenlővé, de magát a templomot és a harangtornyot megkímélték, és sínek segítségével több száz méterrel arrébb helyezték – új tömbök mögé.

A palota Románia valódi hatalmi központja lett volna – a Nagy Nemzetgyűlés (a parlament), a RKP Központi Bizottsága és a kormány székhelyével. Impozáns tömege az egész városból látható, és ahogy egyfajta fellegrájként az épülő kormányzati negyed és a nomenklaturának otthont adó házak fölé tornyosult, a szó szoros értelmében is

²⁷ A domb egy részét elhordták, tetejét elegyengették, míg a Parlament alatti magaslatot némileg megemelték.

²⁸ Costin Anghel, Mihai Stirbu: Rămași văduviți de istorie. *Jurnalul Național*. 8. ianuarie 2007.

²⁹ Daniela Sontica: Și vreme a fost să dărâme. i. m. A templomot, amelyet 1921-ben építettek egy kisebb templom helyén, egyébként ugyanaz a Ioan Traianescu tervezte, aki a Temesvár központjában álló ortodox székesegyház terveit készítette.

4. kép

megtestesítette Ceaușescu hatalmát. (4. kép) A palota környékén további fontos épületet kezdtek el felhúzni, például az Akadémia székházát (5. kép) vagy egy hatalmas múzeumkomplexumot a folyón túl.³⁰ A diktatúra bukását követően azonban gyakran nem volt, aki folytassa a szintén monumentálisra tervezett építményeket, a munkálatok pedig abba maradtak. A később Parlament Palotájává átkeresztelt Köztársaság Házát ugyan tovább építették, ám a város központjában még évekig éktelenkedett több befejezetlen torzó, amelyek közül egyesek mindmáig gazdátlanul enyésznek – vagy éppen látványos átalakuláson esnek át.

A világ egyik legnagyobb (az amerikai Pentagon után a második legnagyobb) középületeként, valamint funkcióját tekintve a Parlament Palotája a mai Bukarest egyik emblemikus épülete, ám egyúttal talán legellentmondásosabb objektuma is. Az 1989-es fordulat után jövőjét és rendeltetését egy ideig bizonytalanság övezte. Voltak, akik egyenesen azt javasolták, hogy mint a diktatúra jelképét rombolják le, mások egy hatalmas kaszinóvá alakították volna, de végül a kilencvenes években beköltözött a palotába a román képviselőház, majd pár év múlva a szenátus is. Ma egyszerre több intézménynek is helyet ad – a törvényhozás két házán

³⁰ A „Casa Radio-nak” is nevezett befejezetlen építmény felhasználásával jelenleg egy szálloda-, bevásárló- és szórakoztató komplexum („Dâmbovița Center”) van születőben.

5. kép

kívül az Alkotmánybíróságnak, a Törvényhozási Tanácsnak, egy nemzetközi konferenciaközpontnak, valamint a Kortárs Művészet Nemzeti Múzeumának. A palota pazarul berendezett termeiben rendezték meg például 2008 tavaszán a NATO csúcsertekezletét, és egész évben a román főváros leglátogatottabb idegenforgalmi célpontjai közé tartozik.

A 86 méter magas (és még ennél is több méterre a felszín alá nyúló), több mint 6,5 hektáron elterülő létesítmény alapkövét 1984-ben tették le, több száz építész és munkások tízezrei dolgoztak rajta éveken át. Ceaușescu azonban már nem vehette ténylegesen birtokba a palotáját – 1989 végére belül még csak néhány helyiség készült el, és még évekig eltartott, mire az egész művet befejezték. Azóta is számos kritika éri – mind magát az épületet, mind pedig az előtörténetét és mindazt, amit szimbolizál – azaz a múlt rendszer totalitárius hatalmát. Călin Popescu-Tăriceanu miniszterelnök például egy alkalommal azon sajnálkozott, hogy egyre inkább a „teljesen meghaladott építészeti stílusú” Parlament Palotája – a kommunista időszak emléke – válik a román főváros egyik jelképévé.³¹ A kormányfő rosszmájú megjegyzése azonban nem maradt válasz nélkül, maga az építmény főépítésze, Anca Petrescu reagált rá.³²

³¹ http://www.imobiliare-transcarp.ro/index.php?categ=d__stiri&Ids=19

³² Mégpedig egy parlamenti felszólalásban, lévén, hogy az építész nő jelenleg élete fő művében dolgozik – a Nagy-Románia Párt képviselőinek sorait gyarapítva.

Petrescu szerint a palota egy rendkívül látogatott, nemzetközileg is elismert épület, nagy nemzeti erőfeszítés eredménye és a nemzeti örökség része, amelyet lebecsülni egyenlő a nemzeti érdekek elárulásával.³³

Valószínűleg a miniszterelnöknél kompetensebb, az építésznőnél pedig elfogulatlanabb ítésvéleményét is lehetett volna idézni,³⁴ ám a kis szópárbaj plasztikusan jeleníti meg a két, egymással szöges ellentétben álló szemléletet. Az építmény ellenségeinek bánatára a román kormány 1996-os, „Bukarest 2000” nevű nemzetközi építészeti pályázata a parlament „integrálásának”, valamint a befejezetlen új és a régi városközpont egyesítésének célját fogalmazta meg.

A palotára kívül-belül egyaránt jellemző monumentalitásra felel az alatta elterülő – eredetileg tömeggyűlések megtartására szánt – félkör alakú tér, a mai Piața Constituției, illetve a túloldalán húzódó ház-sorok közöttük futó Bulevardul Unirii-vel. A környező középületekhez egyébként éveken belül újabb nagyszabású alkotás csatlakozik – a Nemzet Megmentésének katedrális, amelynek helyét hosszas viták után végül a parlamenttől nyugatra jelölték ki.

A szemközti házak kissé sivár homlokzatai mögött viszont ott rejtőznek a Ceaușescu előtti város maradványai, akárcsak egy átfestett freskón az eredeti kép nyomai. A tömbházak és a Dâmbovița közötti egyik ilyen zárványban található a dombról átköltöztetett Mihai Vodă-kolostor megmaradt része, meglehetősen idegen környezetben. Néhány tömbbel odébb ismét régi környékre tévedünk – egy kis templommal és patinás házakkal, ám a századfordulós hangulatú utca hirtelen újabb magasházakba ütközik, vagy pedig gazzal benőtt senkiföldjén ér véget. A környék kissé lepusztult, amit nehezen lehet összeegyeztetni azzal a tudattal, hogy Bukarest szívében vagyunk, és az ellentmondást erősítik az itt parkoló nyugati autók is... A folyóparton vegyes kép fogad: bár szintén lebontás fenyegette, a 19. század végén emelt impozáns Igazságügyi Palota végül elkerülte sorsát. Ám a környező épületek nagy része – pél-

³³ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=5987&idm=1,22&idl=1>

³⁴ Például Augustin Ioan az „utolsó kommunista vezető sztúpájának” és az „európai kommunizmus Abszolút Épületének” nevezte a palotát (Augustin Ioan: *După Armagedon. O cercetare duală a arhitecturii «noului centru civic». Secolul 21. Bucureștiul. 1997/4–6. 269, 270.*), Gregor von Rezzori a „Kárpátok Géniusának emlékműveként” aposztrofálta a parlament épületét, amely „több mint kimondhatatlanul csúnya, több mint szörnyű, [...] maga az öncélú hatalom, amely egy ormóltan emlékművet emelt itt önmaga számára.” Gregor von Rezzori: *După cincizeci de ani. Secolul 21. Bucureștiul. 1997/4–6. 263.*

6. kép

dául a Soare-ház, az Állami Operett Színház és a 17. századi Sf. Spiridon Vechi-templom³⁵ – az új tervek áldozatául esett, a hatvanas években felhúzott házak mellé pedig újabb tömbök épültek. A parton magasodó két toronyházat azonban már nem sikerült befejezni, vázuk még másfél évtizeddel a diktatúra bukása után is meglehetősen kísérteties látványt nyújtott. (6. kép) Az Igazságügyi Palota szomszédságában megmaradt a neoromantikus-neobizánci stílusú Domnița Bălașa-templom (7. kép), amelyen túl már a Piața Unirii-t szegélyező házsorok következnek, biztosítva a tökéletes takarást a térről.

A Bulevardul Unirii túlsó, déli oldalán, a tömbök mögött, egy másik, részben megmenekült városrész terül el (8. kép). Ide – közvetlenül az új házak tövébe – helyezték át a lerombolt Schitul Maicilor-kolostor templomát. Egy saroknyira a távolabb található az Antim-kolostor, amely kisebb károkkal megúsza a városrendezést, igaz, egy részét szintén lebontották,

³⁵ Az 1987-ben lebontott Sf. Spiridon Vechi-templom azon kevés műemlékek közé tartozik, amelyeket 1989 után újjáépítettek – 1996-ban szentelték újjá. Cristian Popescu: *București-arhipelag. Demolările anilor '80: ștergeri, urme, reveniri*. Compania, București, 2007. 26.

7. kép

és a Szinódus épületét is arrébb költöztették. A Pátriárkia épületegyüttesének dombja körül megmaradt utcák még felidézik a múltat, igaz, ez a környék is eléggé lerobbant állapotban van. Kertes házak váltakoznak kisebb emeletes épületekkel, stílusuk a 19. századi neoklasszicizmustól a századelő nemzeti romantikus stílusán át a két világháború közötti időszak art deco és modernista építészetéig terjed. A városrész értéke a szakértők szerint nem is annyira az egyes építményekben, hanem az összhatásban rejlett.³⁶

A Szocializmus Győzelmétől az Egyesülésig

Ceaușescu városközpontjának tengelyét egy grandiózus sugárút, a Bulevardul Unirii, korábbi nevén a Bulevardul Victoriei Socialismului (a Szocializmus Győzelme sugárút) alkotja. A parlamenttől a Piața Unirii-n át a Piața Alba Iuliáig (Gyulafehérvár térig) húzódó, több mint három kilométer hosszúra és a Champs-Élysées-nél is szélesebbre terve-

³⁶ Cantacuzino i. m. 15.

8. kép

zett sugárút, illetve az azt szegélyező nyolc-tízemeletes házsorok keresztelik Bukarest hagyományos, évszázadok során kialakult észak-déli út-vonalait, és így – bírálói szerint – gyakorlatilag kettévágják a várost.³⁷ A sugárút kiépítése során valóban nem vették tekintetbe a korábbi város-szövetet, nyomvonalából és környékéről pedig szintén nagyszámú mű-
emlék tűnt el. Így bontották le például az Unirii álló, a 19. század első felében emelt, majd a 20. század elején átépített és kibővített Brâncoveanu-kórház épületegyüttesét, vagy helyezték át – két modern ház közé – a tér sarkában álló Sf. Ion Nou-templomot.

Maga a Piața Unirii is jelentős változásokon esett át, amelyek eredményeként ma nagyrészt egységes jellegű tömbházak övezik, egy részén park terül el, az új sugárút jelen szakasza pedig forgalmas közlekedési csomópontként szolgál, közepén díszes szökőkutakkal és medencékkel. A városrész korábban meghatározó pontja, a Dealul Patriarhiei (Pátriárkia- vagy Metropólia-domb) azonban már csak két magas háztömb

³⁷ Costin Anghel, Mihai Stirbu: Rămași văduviți de istorie. *Jurnalul Național*. 8. ianuarie 2007., ill. Dana Harhoiu: București, un oraș între orient și occident. i. m. 18.

9. kép

közül látszik. A domb tetején található, kiemelkedő jelentőségű épület-együttes – a 17. században emelt, később több alkalommal is felújított kolostor, a székesegyház, a Pátriárka Palotája és az egykori Nagy Nemzetgyűlés Palotája – ugyancsak veszélyben forgott. 1987-ben elterjedt a hír, hogy lebontják, mivel állítólag túlságosan közel feküdt Ceaușescu új „központjához”,³⁸ ám erre végül mégsem került sor.

A Dâmbovița kanyarulatán túl a Bulevardul Unirii elhalad a Nemzeti Könyvtár nagyszabásúra tervezett, de befejezetlenül maradt épülete (9. kép), majd egy hatalmas építési terület mellett, ahova a „Megének-lünk Románia Kulturális és Alkotóközpontnak” otthont adó létesítmény került volna, ám amely 1990 után csak Ceaușescu elhagyott projektjeinek számát gyarapította.³⁹ A gázosodó telket elhagyva a sugárút végül a kör alakú Piața Alba Iuliába torkollik.

³⁸ Toma Roman jr. interjúja Alexandru Budișteanuval, Bukarest 1977–1983 közötti főépítészével. *Jurnalul Național* 11. februarie 2008.

³⁹ A több mint tízhektáros területre „Esplanada City Center” elnevezéssel nagyszabású multifunkcionális épületegyüttest tervez – látványos toronyházakkal – az egyik legnagyobb közép- és kelet-európai ingatlanfejlesztő vállalat, a Demján Sándor névvel fémjelzett TriGránit Rt.

10. kép

A Piața Unirii-től távolodva a bontások ismét egyre nagyobb mértéket öltöttek, különösen a sugárúttól délre fekvő városrészben. A városrendezés következtében ma a nagyobb utak mentén tömbházak sorakoznak, míg mögöttük kertvárosias jellegű negyedek és lakótelepek területnek el. A régi és az új város egyik találkozási pontján áll a Sf. Spiridon Nou-templom, valamivel arrébb, a Splaiul Unirii (Egyesülés rakpart) házsorai mögött emelkedik a Radu Vodă-kolostor, valamint – két magasház között – az apró Bucur-templom. A régi metszeteken még mindkét templom a folyóparton állt, ma viszont új tömbök sorjáznak körülöttük, elvágva őket a folyótól. (10. kép)

Ceaușescu kísért

Hosszasan lehetne még kószálni Ceaușescu Bukarestjében, az eltűnt utcák és terek helyén lévő lakótelepek között. A buldózerek a Piața Unirii-től keleti és délkeleti irányban fekvő városrészben is dolgoztak, de a bontások gyakorlatilag a főváros egészére kiterjedtek, kisebb-nagyobb mértékben avatkozva be természetes fejlődésébe. Ráadásul az új Városközpont – akár a Bulevardul Unirii-t, a parlament környékét vagy a Piața

11. kép

Unirii-t nézzük – meglehetősen egyhangúra sikeredett. A végeláthatatlan házsorok szürkességét csak részben oldják az épületeket díszítő elemek és a tagolt homlokzatok. Ez a monotonitás pedig éles ellentétben áll a régi város tarkaságával, eklektikus rendezetlenségével és zöldjével – ami a legszembeütőbbben épp az új tömbök és a megmaradt utcák találkozásánál mutatkozik meg.

Az egész komplexus – az új sugárutak, a tömbházak, a lakótelepek és maga a Parlament Palotája (11. kép) – hosszú évekig idegen elemként volt jelen Bukarest belvárosában. Egy francia újságíró 1988 végén beszámolt a Bulevardul Unirii-t övező, lakók nélküli lakóházakról és a kihalt üzletről, de a helyzet még tíz év múlva sem nagyon változott – a környék akkor is ugyanolyan lehangoló látványt nyújtott.⁴⁰ Az új Városközpont integrálása elhúzódó folyamatnak bizonyult, amely mindmáig nem fejeződött be. Az új tereket azonban lassan birtokba veszik az emberek, és a „kommunista Versailles”⁴¹ fokozatosan a román főváros egyik fontos részévé válik. Még akkor is, hogyha sokan azok közül, akik még emlékeznek az *azelőtti* Bukarestre, valószínűleg sohasem fognak vele megbékélni.

Az új negyed monumentalitása – még ha a mű nem is készült el teljesen – mindenféleképpen a hatása alá vonja az idelátogatót. Nicolae

⁴⁰ Durandin i. m. 55.

⁴¹ Uo.

Ceaușescu mély nyomot hagyott a városon, akárhogy is ítéljük meg a végeredményt. Bár számos eleme már az említett korábbi tervekben is szerepelt, az új központ Ceaușescu-féle megvalósítása – a múlt emlékei és a város szerkezete iránti teljes közöny – talán a Hitler és Speer által megálmodott Welthauptstadt Germaniára emlékeztet a legjobban.⁴² Mint ahogy az új Berlin Hitler és a náci ideológia diadalát, az átépített Bukarest Ceaușescu és a nemzeti-kommunizmus dicsőségét hirdette volna. Mára azonban inkább egy embertől elrugaszkodott, és végül bukásra ítélt utópiának állít emléket.

---

⁴² Erről bővebben lásd: Deyan Sudjic: *Épület-komplexus*. HVG Kiadói Zrt., Budapest, 2007. 25–59.